

**การจัดการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์
ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อรองรับประเทศไทย 4.0**
**The Management of Historical learning resource of
Wat Phra Chetuphon Wimon Mangkhalaram in Order
to Prepared for Thailand 4.0**

พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ¹

นพวรรณ วิเศษสินธุ์²

Phramaha Supawat Thanavuddho¹

Noppawan Wisedsind²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี¹

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Buddhapanya Sri Thawarawadee

Buddhist College¹, Dhonburi Rajabhat University²

Corresponding Author, E-mail: s.boonthong2529@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และ 2) เสนอแนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อรองรับประเทศไทย 4.0 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก โดยมีแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือสำหรับการวิจัย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย คณะสงฆ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม นักวิชาการ และนักบริหาร จำนวน 10 รูป/คน ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม คือ ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และโบราณวัตถุ เหล่านี้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ที่เป็นเรื่องราวของพระพุทธศาสนา วรรณคดี และประเพณี นอกจากนี้ ยังมีศิลา 1,440 แผ่น ที่จารึกสรรพวิชาต่าง ๆ ถึง 6 หมวดด้วยกัน

โดยเฉพาะตำราการนวด และตำราสมุนไพร ที่เป็นที่ยอมรับของคนทั่วโลก และ 2) แนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พบว่า (1) ควรตั้งจุดประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวติดต่อสอบถามข้อมูล (2) ควรจัดการเข้าชมของนักท่องเที่ยวให้เป็นระบบ (3) ควรมีนวัตกรรมแนะนำนักท่องเที่ยว (Application Map Watpho) (4) ควรมีสัญญาณ Free Wi-Fi ให้ทั่วถึง (5) ควรนำระบบการจำหน่ายบัตรเข้าชมเป็นออนไลน์ และติดตั้งเครื่องจำหน่ายบัตร (6) ควรมี QR Code ตามจุดสำคัญต่าง ๆ หลาย ๆ ภาษาให้นักท่องเที่ยวได้สแกน (7) ควรมีอารยสถาปัตย์ และมีรถเข็นไว้บริการ (8) ควรเพิ่มจุดแลกน้ำดื่มหลาย ๆ จุด (9) ควรเพิ่มการละเล่นหรือการบรรเลงดนตรีไทย และ (10) ควรเพิ่มจุดที่พักและร้านจำหน่ายเครื่องดื่ม

คำสำคัญ: การจัดการ; แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์; วัดพระเชตุพน

Abstract

The objectives of this research were to: 1) study historical leaning resources of Wat Phra Chetuphon Vimolmangkhalararam, and 2) propose guidelines to improve the management of Wat Phra Chetuphon Vimolmangkhalararam in accordance with Thailand 4.0 plan. This study was qualitative method employing in depth interviews with an interview form as a research instrument. Ten key informants included monks of Wat Phra Chetuphon Vimolmangkhalararam, researchers and executive officers.

The results of this research showed that: 1) historical learning resources of Wat Phra Chetuphon Vimolmangkhalararam were religious artifacts. Historical religious buildings, sculptures, mural paintings, architectural heritage were learning resources of Buddhism, literature, tradition and culture. Furthermore, 1,440 pieces of stone inscription demonstrated 6 groups of multi subjects. Massage texts and herbal medicine texts were outstanding and well-known, and 2) the guidelines to manage an educational learning resource of the temple were as follows: (1) set information services for visitors, (2) provide a suitable access system for visiting, (3) provide information on mobile apps for visitors (Application Map Watpho), (4) provide free Wi-Fi in

all area, (5) provide online tickets for visitors and automated ticket machine, (6) provide informative IT service through QR code in different languages, (7) provide facilities and services for visitors with a disability, (8) provide more points of drinking water service, (9) designate more area for cultural playground and classical Thai music, and (10) designate area for food and beverage.

Keywords: Management; Historical learning resource; Wat Phra Chetuphon

บทนำ

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร (วัดโพธิ์ ท่าเตียน) สร้างตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ในรัชกาลของสมเด็จพระเพทราชา ระหว่าง พ.ศ. 2231-2246 เป็นวัดที่ราษฎรสร้างขึ้น แต่ไม่มีหลักฐานปรากฏว่าใครเป็นผู้สร้าง เดิมมีชื่อเรียกว่า “วัดโพธาราม” ตั้งอยู่ที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก ตำบลบางกอก เมืองธนบุรี ปัจจุบันมีเนื้อที่ 50 ไร่ 38 ตารางวา แบ่งเป็น 2 เขต ได้แก่ เขตพุทธาวาส กับเขตสังฆาวาส ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของพระบรมมหาราชวัง ทิศเหนือจรดถนนท้ายวัง ทิศตะวันออกจรดถนนสนามไชย ทิศใต้จรดถนนเศรษฐกิจ ทิศตะวันตกจรดถนนมหาธาตุ เมื่อ พ.ศ. 2311 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงสถาปนาเมืองธนบุรีขึ้นเป็นเมืองหลวง และกำหนดเขตเป็นบริเวณทั้งสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา วัดโพธารามตั้งอยู่ในเขตกำแพงพระนครฝั่งตะวันออก จึงได้เป็นพระอารามหลวง และได้มีพระราชอาณาปกครองพระอารามหลวงตั้งแต่นั้นมา (คณะสงฆ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม, 2552: 15)

ต่อมาในกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขุนนางเจ้าทรงกรม ช่างสิบหมู่อำนวยการบูรณะปฏิสังขรณ์ เริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2331 ทรงใช้เวลา 7 ปี 5 เดือน 28 วัน จึงแล้วเสร็จ และทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการฉลองเมื่อ พ.ศ. 2344 พระราชทานนามใหม่ว่า “วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาวาส” พ.ศ. 2375 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ นานถึง 16 ปี 7 เดือน โดยขยายเขตพระอารามด้านทิศใต้ และทิศตะวันตกคือ ส่วนที่เป็นพระวิหารพุทธไสยาสน์ สวนมิกสวน สถาปนาขึ้นใหม่ พระมณฑป ศาลาการเปรียญและสระจะแซ่ บูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมเลือกสรรตำราต่าง ๆ ซึ่งสมควรจะเล่าเรียนศึกษาเป็นวิสามานยนามตรวจตราแก้ไขของเดิมบ้าง หรือประชุมผู้รู้หลักในวิชานั้น ๆ ให้แต่งขึ้นใหม่บ้าง และโปรดเกล้าฯ ให้จารึก แผ่นศิลาประดับ

ไว้ในบริเวณวัดพระเชตุพน สำหรับการปฏิสังขรณ์ครั้งนี้ ทรงมีพระราชประสงค์พิเศษอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจะให้เป็นที่แหล่งเล่าเรียนวิชาความรู้ของมหาชนโดยไม่เลือกชั้นบรรดาศักดิ์ พ.ศ. 2394 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงแก้สร้อยนามพระอารามใหม่ว่า “วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม” (คณะสงฆ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และมูลนิธิ “ทุนพระพุทธรูปยอฟ้า” ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2552: 172)

พ.ศ. 2457 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัด พระระเบียงพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร แลหัวเมืองคือจัดเป็นชั้นเอก โท ตริ และสามัญ ส่วนวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามนั้น ตั้งอยู่ตำบลพระบรมมหาราชวัง อำเภอพระนคร จังหวัดกรุงเทพมหานคร จึงจัดเข้าในพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร จึงได้มีนามเต็มตั้งแต่นั้นมาว่า “วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร”

ปัจจุบัน วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม หรือวัดโพธิ์ เป็นวัดประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทั้งยังเปรียบเสมือนเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศด้วย เนื่องจากเป็นที่รวมจารึกสรรพวิชาหลายแขนง และทางยูเนสโกได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกความทรงจำโลกของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เมื่อ มีนาคม พ.ศ. 2555 และวันที่ 16 มิถุนายน 2554 ทางยูเนสโก ได้ขึ้นทะเบียนจารึกวัดโพธิ์จำนวน 1,440 ชิ้น ซึ่งจำแนกเป็น 6 หมวด มีหมวดพระพุทธศาสนา หมวดเวชศาสตร์ เป็นต้น เป็นมรดกความทรงจำโลกในทะเบียนนานาชาติ ทำให้วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามนั้นเป็นที่รู้จักกันไปทั่วโลก หลังจากนั้นอีกหนึ่งปี เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2555 นายบารัค โอบามา ประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาในเวลานั้น ที่ชนะการเลือกตั้งสมัยที่สอง มาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ และมาเยือนวัดโพธิ์ ข้าราชการไปทั่วโลก จากเหตุการณ์นี้ ทำให้ผู้นำประเทศหรือรัฐมนตรีกระทรวงต่าง ๆ ของนานาประเทศก็หลั่งไหลกันเข้ามาเยี่ยมเยือน วัดโพธิ์ และที่สำคัญคือทำให้คนจากทั่วโลกพากันมาชมและมาศึกษาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามอย่างต่อเนื่องวันละประมาณ 8 พันคน (คณะสงฆ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม, 2552: 10)

เนื่องจากวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามนั้น เป็นโบราณสถาน จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ด้านวัฒนธรรม ด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธ เพื่อให้มีการจัดการที่ดีทันสมัยและเพื่อให้สอดคล้องกับ นโยบาย “ประเทศไทย 4.0” ซึ่งเป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือ โมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล ภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหารประเทศบนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ที่มีการให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อปรับแก้ จัดระบบปรับทิศทาง

และสร้างหนทางพัฒนาประเทศให้เจริญสามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รุนแรงในศตวรรษที่ 21 ได้ (บวร เทศารินทร์, 2560: 10) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของประเทศไทย มีนักท่องเที่ยวมากมายจากทั่วโลกเข้ามาเยี่ยมชม เป็นส่วนสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย ดังนั้น จึงจัดอยู่ในแผนพัฒนาประเทศไทย 4.0 ในกลุ่มที่ 5 คือกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง เช่น เทคโนโลยีการออกแบบ ธุรกิจไลฟ์สไตล์ เทคโนโลยีการท่องเที่ยว การเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ เป็นต้น ซึ่งในแผนจะต้องใช้ Service design ในการสร้างมูลค่า(กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา, 2559: 15-16)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยประสงค์จะศึกษาการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามที่มีอยู่แล้ว เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ที่ทันสมัยให้สอดคล้องกับนโยบายประเทศไทย 4.0 ของรัฐบาล จากนั้น ก็จะได้นำเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ประโยชน์แก่นักเรียน นักศึกษา นิสิต และประชาชนทั่วไป ที่เข้ามาชมหรือมาเที่ยวแล้วได้ความรู้ติดตัวกลับไป และที่สำคัญคือ ทำให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้ศึกษาเรียนรู้ถึงสรรพวิชาของไทยอีกด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องตามเจตน์ประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ที่ต้องการให้วัดเป็นแหล่งรวม สรรพวิชาแขนงต่าง ๆ สืบไป

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
2. เสนอแนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อรองรับประเทศไทย 4.0

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในศึกษาวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 ได้แก่ คณะสงฆ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญภายในวัดและเป็นผู้ที่มีบทบาทในการดูแลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และกลุ่มที่ 2 ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่มีความรู้เกี่ยวทางด้านวิชาการ และการบริหาร ทั้งหมด 9 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยโดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับพระสงฆ์ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเพื่อหาข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อรองรับประเทศไทย 4.0

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคิดข้อคำถามเพื่อทำการสัมภาษณ์กับคณะกรรมการบริหารวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และทำการทดสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นของข้อคำถามก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลจริง โดยผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ซึ่งได้แก่ แนวคำถามที่ใช้สำหรับการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ดร.สิทธิชัย ฝรั่งทอง 2) ดร.เฉลิมชัย สุขไพบูลย์และ 3) ดร.จิรพงศ์ เรืองกุล เพื่อดำเนินการปรับปรุงแก้ไขแนวข้อคำถามให้มีความครบถ้วน เหมาะสม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการดังนี้

- 1) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกข้อความ
- 2) นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- 3) วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis technique) ประกอบบริบท (Context)
- 4) สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

ผลการวิจัย

1) แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พอสรุปได้ว่า วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามหรือวัดโพธิ์เป็นวัดเก่าแก่ เป็นวัดกษัตริย์สร้าง เริ่มมาแต่รัชกาลที่ 1 แล้ว จนถึงปัจจุบันก็เป็นเวลาหลายร้อยปี ก็ยังมีความสวยงาม มีสิ่งที่น่าศึกษา เยอะแยะ ทุกอย่างภายในวัดก็น่าศึกษาทั้งหมด เพราะมีความสำคัญทุกอย่าง เป็นวัดที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และเป็นมหาวิทยาลัย เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยเฉพาะจารึกต่าง ๆ ซึ่งได้รับการจดบันทึกเป็นมรดกโลกมีศาสตร์การแพทย์การนวด และก็เกี่ยวกับเรื่องประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องวรรณคดี เรื่องรามเกียรติ์ เรื่องวัฒนธรรม เช่น ตำนานสงกรานต์ พร้อมด้วย โคลง

ฉันท กาศย์ กลอน เป็นสิ่งที่น่าศึกษามาก และเสน่ห์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามนั้นมีอยู่ 3 วัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมจีน วัฒนธรรมฝรั่ง เป็นศิลปะและนวัตกรรมทำให้เกิดสุนทรียภาพแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามายังวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จะบอกได้ว่า ทุกอย่างในวัดหรือจะบอกว่าทั้งวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ทั้งหมด มีความเป็นประวัติศาสตร์ด้วยระยะเวลาที่ยาวนานกว่า 230 ปีแล้ว เพราะประวัติศาสตร์นั้นมีทั้ง ประติมากรรม จิตรกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีโบราณ พิธีราชวร พิธีหลวง แล้วก็มีแผ่นศิลาจารึกวัดโพธิ์ที่จารึกสรรพวิชาแขนงต่าง ๆ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ตำรายาแพทย์แผนโบราณ เป็นต้น จะเรียกได้ว่าสำคัญทุกอย่างก็ได้ เพราะศึกษาได้ตลอดชีวิต ศึกษาอย่างไรก็ไม่หมด เช่น ทางด้านสถาปัตยกรรม เพราะเมื่อครั้งสมัยรัชกาลที่ 3 และที่ 4 เป็นยุคแห่งการค้าขายกับต่างประเทศ จะเห็นว่าวัดจะมีรูปปั้นเป็นหิน เป็นเครื่องอับเฉา ได้มาจากการค้ากับประเทศจีน นอกจากประเทศจีนแล้ว ก็ยังค้าขายกับประเทศทางตะวันตกอีก

เพราะฉะนั้น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามมีวัฒนธรรมผสมผสานที่ค่อนข้างโดดเด่นและเป็นที่ประทับใจ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย จะสังเกตว่าที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามนี้ ใคร ๆ ก็อยากจะมาเที่ยวมาเยี่ยมชม มาศึกษาแหล่งเรียนรู้ของวัดพระเชตุพน

ที่สำคัญที่สุดก็คือ พระวิหารพระพุทธไสยาสน์ ตามความเชื่อของคนที่มากราบไหว้เยี่ยมชม จะต่างชาติหรือต่างศาสนา เชื่อว่าการนอนก็เป็นอิริยาบถหนึ่งที่สบายที่สุด ไม่ว่าใคร ๆ ก็อยากให้ชีวิตมีความสุขสบาย ก็เลยรู้สึกว่าจะอยากจะมากราบสักการะของพุทธศาสนิกชน ส่วนนักท่องเที่ยวทั่วไปก็จะเข้ามาศึกษาในเรื่องของงานสถาปัตยกรรมว่า พระนอนของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ไม่ใช่โลหะ แต่เป็นงานปูนปั้น นอกจากนั้นก็ยังมีเรื่องของโครงสร้างว่าสร้างได้อย่างไร สร้างแบบไหนถึงได้ใหญ่โตเช่นนี้ เพราะในอดีตไม่ได้มีเสาเข็ม ทำอย่างไรให้องค์พระยังคงอยู่ ไม่มีการทรุดตัว ส่วนถัดมาก็คือพระอุโบสถ ที่เรียกว่ามีความสวยงามระดับต้นๆ ของประเทศก็ได้ เพราะฉะนั้น ถ้าพูดถึงแหล่งประวัติศาสตร์ของวัดโพธิ์นั้น การวางผังวัดดีมาก จัดแยกเขตพุทธาวาสกับสังฆาวาส โดยมีถนนเชตุพนกั้นกลางไว้ บางคนคิดว่า เป็นคนละวัดด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้น เวลานักท่องเที่ยวมาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามก็就不用เห็นพระสงฆ์สามเณร ก็คิดว่าไม่มีพระสงฆ์สามเณรด้วยซ้ำ เพราะการวางผังวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามครั้งสมัยรัชกาลที่ 1 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขตพุทธาวาสนั้น มีความสวยงามทั้งศิลปะ วัฒนธรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม เป็นโบราณสถานที่สำคัญของประเทศไทย เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เวลาใครมาศึกษาแล้วจะได้รู้ถึงความเป็นโบราณสถาน ความรู้ทางสถาปัตยกรรม และที่เป็นที่รู้จักของชาวต่างประเทศนั้นก็คือ การนวด ซึ่งวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามหรือวัดโพธิ์นั้น เป็นต้นตำหรับของการนวด และเป็นที่ยอมรับของคนทั่วโลก ทั้งนี้ ตำรานวด และตำรายา

นั้น มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ทรงบูรณะของเดิมและเพิ่มเติมอีกมากมาย และก็ได้นำตำรายาตำรานวดเหล่านี้ไว้ให้เราได้ศึกษาเรียนรู้จนถึงทุกวันนี้

2) แนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์เพื่อรองรับประเทศไทย 4.0 ควรมีการวางระบบให้นักท่องเที่ยวเข้าชม โดยเฉพาะที่พระวิหารพระพุทธไสยาสน์ และที่พระอุโบสถ เช่น แบ่งรอบเข้าชมทีละ 20-30 คน เป็นต้น กำหนดเวลาในการเข้าชมอย่างชัดเจนเป็นรอบ ๆ ไป เช่น กลุ่มแรกเข้าชมถึงพระบาทของพระพุทธไสยาสน์แล้ว ก็ให้ชุดที่สองเข้ามา เป็นต้น

ควรให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติผู้หญิงที่นุ่งไม่เหมาะสม ใช้ผ้าคลุมท่อนบนและท่อนล่างตั้งแต่ตอนซื้อบัตรเข้าชม และผ้าก็ควรให้เรียบร้อย เป็นผ้าคลุมไหล่สามารถพันเอวได้ ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวสะดวกในการเข้าชมแต่ละที่

ควรจัดโครงการเพื่อพัฒนาทางด้านภาษาแก่บุคลากรของวัด เพื่อเป็นมาตรฐานในการพัฒนาทางด้านภาษา

ควรจัดอบรมให้มัคคุเทศก์กับผู้นำเที่ยวของวัดให้มีข้อมูลไปในทิศทางเดียวกัน ควรทำความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในด้านภาษาต่างประเทศ เพื่อให้เข้ามาช่วย หรือมาฝึกงานของนักศึกษา ทำให้ได้ภาคีหรือเครือข่ายของการทำงานด้วย

ควรออกกระเป๋ยการพัฒนาภาษาของบุคลากรภายในวัด คืออย่างน้อยพนักงานทุกคนในวัดควรสื่อสารเบื้องต้นได้ เช่น บอกทางไปสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น

ควรวางแผนในการจัดพิมพ์โบชัวร์ให้ชัดเจน จะเป็นเดือนหรือเป็นปีก็ได้ และควรให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบจำนวนโบชัวร์ที่คงเหลือ เพื่อจะให้การพิมพ์ที่เพียงพอ ควรนำแผนมาตั้งโบชัวร์ทั้ง 10 ภาษาไว้ตรงที่จำหน่ายบัตร เพื่อความสะดวกในการนำไปศึกษา

ควรตั้งจุดบริการน้ำดื่มฟรีไว้หลาย ๆ จุด เช่น ตรงที่จำหน่ายบัตรแต่ละประตู เป็นต้น

ควรมีการเพิ่มเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยประจำแต่ละจุด เพื่อให้ดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวได้ทันทั่วทั้ง

ควรมีสะพานหรือพื้นเรียบ ๆ เพื่อรองรับคนพิการที่จะมาเยี่ยมชมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ควรมีที่สำรองของเด็กทารกในห้องน้ำ เพื่อความสะดวกแก่คุณแม่ในเวลาเข้าห้องสุขา

ควรมีการวางถังขยะโดยมีการจำแยกขยะ เพื่อสะดวกต่อการเก็บและการจัดการสถานพยาบาลเบื้องต้นควรมีการปรับปรุงให้อยู่ในที่โล่งแจ้งให้นักท่องเที่ยวทั้ง

ชาวไทยและชาวต่างประเทศได้เห็นได้ง่าย การบริการของพยาบาลต้องเป็นแบบเชิงรุก คือ มีการเดินไปตามสถานที่ต่าง ๆ ที่มีคนมากๆ หรือไม่ก็ควรที่จะมีโต๊ะบริการด้านพยาบาลตรงจุดพระวิหารพุทธไสยาสน์ และที่พระอุโบสถ

ควรจะมีรถเข็นและที่พักบริการผู้สูงอายุและผู้พิการ ควรมีศูนย์อาหารที่ชัดเจนให้กับบุคลากรของวัด และนักท่องเที่ยว เช่น ร้านกาแฟ หรือร้านจำหน่ายเครื่องดื่มต่าง ๆ ร้านขายของที่ระลึกทั้งในวัดและนอกวัด ควรให้ได้มาตรฐาน เช่น การประกันคุณภาพ

ควรมีการแสดงการละเล่นไทยประจำสถานที่สำคัญๆ ของวัด เช่น หน้าพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ หรือที่พระอุโบสถ เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เพลิดเพลินกับศิลปวัฒนธรรมไทย ควรมีอาหารหรือขนมแบบไทยๆ เอาไว้บริการนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เช่น มีน้ำดื่มกับอาหารหรือขนมไว้บริการนักท่องเที่ยว

ควรมีของขำหรือของที่ระลึกของวัด มอบให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม สิ่งเหล่านี้เป็นการบริการที่จะดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ และอยากกลับมาเยี่ยมชมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามอีกครั้งหรืออีกหลายๆ ครั้ง

ควรทำแผนที่วัดให้ชัดเจน เช่น ทำเป็นจุด ๆ เป็นหมายเลข ๆ ไปให้นักท่องเที่ยวเดินตามแผนที่ที่กำหนดให้ และต้องกำหนดทางเข้าทางออกให้ชัดเจน นักท่องเที่ยวจะได้เดินตามทางที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน จะได้ไม่หลง และจะไม่วุ่นวาย

ควรแสดงจุดสำคัญ ๆ ต่าง ๆ ไว้ นอกจากจะทำแผนที่เป็นแผ่นกระดาษแล้ว ต้องทำ App map watpho ทั้ง Online และ Offline และเชื่อมต่อกับตำแหน่งส่วนตัว เพื่อที่จะให้รู้ว่าตอนนี้เดินอยู่ตรงไหนแล้ว และจะเดินไปทางไหนต่อ เป็นต้น

ควรทำเว็บไซต์ให้มีหลายภาษาและสามารถจองการเข้าชมออนไลน์ได้ (ซึ่งตอนนี้กำลังอยู่ในช่วงดำเนินการทดลองระบบอยู่) ซึ่งการลงทะเบียนออนไลน์นี้เองจะทำให้ทราบข้อมูลของนักท่องเที่ยวอย่างละเอียดว่า เป็นนักท่องเที่ยวชาติไหน และอายุเท่าใด เป็นต้น และวิธีการลงทะเบียนออนไลน์นี้ไปลงในเว็บไซต์อื่น ๆ ด้วยเช่น Wikipedia เป็นต้น

ควรมีจุด Information หรือจุดประชาสัมพันธ์ ที่เป็นมาตรฐาน จุดนี้ต้องตั้งอยู่ใกล้จุดจำหน่ายบัตรหรือรับคิวอาร์โค้ด ในกรณีที่สมัครเข้าชมทางออนไลน์เข้ามา และต้องมีความสามารถในการสื่อสารภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ 1 คน ภาษาจีน 1 คน ภาษาญี่ปุ่น 1 คน และจุดพยาบาลเบื้องต้นก็ควรอยู่ติดกับ Information นี้ ซึ่งจะให้นักท่องเที่ยวสังเกตเห็นได้ง่าย ๆ

ควรมี Audio Guide ในการอำนวยความสะดวกในด้านข้อมูลให้นักท่องเที่ยว โดยตัว Audio Guide ตัวนี้จะต้องอยู่ที่จุด Information หรือจุดประชาสัมพันธ์ จะทำให้ไม่ต้องใช้มัคคุเทศก์หรือไกด์รับจ้างที่ทางวัดไม่สามารถรู้ได้ว่า ไกด์ได้เรียกเก็บนักท่องเที่ยวเท่าไร ถึงแม้จะมีราคาที่กำหนดไว้แล้วก็ตาม

แต่ละที่ที่เป็นจุดสำคัญหรือไม่ก็ทุกที่เลยควรมี QR Code ประจำไว้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ใช้สมาร์ตโฟนสแกน QR Code แล้วข้อมูลก็จะปรากฏให้นักท่องเที่ยวได้อ่านบนสมาร์ตโฟน และควรมี QR Code หลายๆ ภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น

ควรวางตำแหน่ง QR Code เกี่ยวกับความรู้ต่าง ๆ กระจายให้ทั่วถึง และข้อมูลใน QR Code ควรจะชัดเจนมากกว่านี้

ควรทำความร่วมมือกับวัดต่าง ๆ เพื่อทำบัตรเข้าชมใบเดียวสามารถเข้าได้หลายๆ วัด หรือไม่ก็ควรทำการซื้อตั๋วออนไลน์ได้

วัดควรจะต้องปรับบริบทในเรื่องของการเข้าถึงข้อมูลให้มากขึ้น ควรทำระบบวิธีโอทีพระวิทยากรนำบุคคลสำคัญต่าง ๆ ทั่วโลกที่มาเยือนวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เช่น ตอนประธานาธิบดีบารัค โอบามา มาเยือนวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ก็มีท่านพระราชปริยัติมุนี เป็นพระวิทยากรนำชม เป็นต้น วางไว้ในแต่ละจุด มีหลาย ๆ จอ และมีหลาย ๆ ภาษา เพราะคนจีนที่มาเที่ยวก็ใช้แต่ภาษาของตัวเอง คนฝรั่งเศส อิตาลี เยอรมัน ก็ใช้แต่ภาษาตัวเอง

ควรจัดลานที่พักให้กับนักท่องเที่ยวที่จะสามารถนั่งพักหรือนั่งรอได้ เพราะบางคนเดินทางมาหลายที่มาถึงวัดก็อยากจะนั่งพัก อาจจะเป็นเพราะมีอายุมากแล้วเดินไม่ค่อยไหว จุดสำหรับนั่งพักของนักท่องเที่ยวมีน้อยไปหน่อย

ควรมีการจัดรถเข็นไว้บริการผู้พิการหรือผู้สูงอายุ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เราไม่จำเป็นต้องลงทุนเอง วัดอาจจะให้บริษัท หรือหน่วยงานที่สนใจมาให้บริการ หรืออาจจะมีเคาเตอร์เพื่อขอเช่ารถเข็นกับคนเช่า สิ่งไหนที่สามารถลดต้นทุนได้ก็นำมาใช้ เช่น บิล เมื่อก่อนเป็นกระดาดขุ่นแผ่นใหญ่ เดียวนี้เป็นกระดาดขุ่นแผ่นเล็ก ๆ และก็บาง ๆ ก็คือ ถ้าวัดยังจะใช้บัตรแบบกระดาดขุ่นก็ลดความหนาความใหญ่ของบัตรลงสักครึ่งหนึ่ง ก็จะทำให้ลดต้นทุนไปได้ครึ่งหนึ่ง จากที่ต้องเสียปีละหนึ่งล้าน ก็เหลือปีละห้าแสน เป็นต้น

ควรเน้นบุคลากรก่อน ต้องให้ความรู้แก่บุคลากรในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว จัดหาบุคลากรที่มีความรู้ที่จะมาคอยอบรมพนักงาน ให้พนักงานได้รู้ว่า ต้องทำอย่างไรบ้าง ต้องพูดอย่างไร เป็นต้น ด้วยที่นี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอยู่แล้ว

ควรมีจุด Information หรือจุดประชาสัมพันธ์ มีบุคลากรประจำสักสองสามคน ได้คนละภาษา ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาได้สอบถามข้อมูลต่าง ๆ แล้วก็ให้บุคลากรเหล่านี้ ช่วยฝึกพนักงานของวัดที่อยู่ประจำจุดต่าง ๆ ในเรื่องของการซื้อบัตรเข้ามาชมภายในวัด

ควรมีการ Booking Online หรือจองออนไลน์มาก่อน เพื่อที่จะได้รู้ว่าวันนี้นักท่องเที่ยวประมาณเท่าไรที่จะเข้ามาชมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดควรมีเครื่องจำหน่ายบัตรมีเจ้าหน้าที่ยืนคุมคอยให้คำแนะนำ จะทำให้ความแม่นยำของจำนวนเงินและจำนวนนักท่องเที่ยวแต่ละวันด้วย

วัดควรทำแผนที่ให้ชัดเจน กำหนดทางเข้าทางออกให้ชัดเจน กำหนดจุดสำคัญ ๆ ที่ต้องไป และแต่ละที่ก็ควรมี ข้อมูลที่จะสามารถใช้ QR Code เพื่อสแกนดูหรือศึกษาข้อมูลตรงนั้นได้ ว่ามีความสำคัญอย่างไร และก็ควรมี QR Code หลาย ๆ ภาษา หรือไม่ วัดก็ควรมี Audio sound ไว้บริการนักท่องเที่ยวเวลาไปตามจุดต่าง ๆ ก็จะได้กดฟังได้ และควรกำหนดทางเข้าทาง ออกเดียวโดย ทำหมายเลขจุดที่ต้องเข้าชมตั้งแต่เข้ามาจนถึงประตูทางออก

อภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิจัยการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเพื่อรองรับประเทศไทย 4.0 สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ประเภทที่ 1 ดังที่กรมวิชาการ (กรมวิชาการ, 2544:75) ได้จำแนกแหล่งเรียนรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ ศูนย์กีฬา วัด ครอบครัว ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชน สถานประกอบการ องค์กรรัฐและเอกชน 2) แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ ห้องสมุด ห้องหมวดวิชา ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องอินเทอร์เน็ต ศูนย์วิชาการ วิทยุบริการ สื่อทัศนศึกษา สวนวรรณคดี สวนสุขภาพ สวนหนังสือ สวนธรรมชาติ และยังเป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เพราะปัจจุบันมีอายุมากกว่า 230 ปี สร้างขึ้นมาเมื่อสมัยรัชกาลที่ 1 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555:20) ว่า ประวัติศาสตร์ คือ “การศึกษาความเป็นมาของมนุษยชาติหรือสังคมใดสังคมหนึ่งตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน ถึงอนาคตโดยอาศัยวิธีการที่รู้จักกันดีว่า วิธีของประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เกิดจากสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ในที่นี้เป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างไว้

ดังที่ เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒนเศรษฐ์ (เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒนเศรษฐ์, 2544:26-37) เป็นบริเวณบ่อเกิดของศูนย์ความรู้ที่ได้เข้าไปศึกษาความรู้ความเข้าใจและความชำนาญ อาจเป็นสิ่งที่ เป็นธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นได้ทั้งบุคคล สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญแห่งหนึ่งในประเทศไทยเหมือนอย่าง ที่ นิวัติ อรรถพลยุคล (นิวัติ อรรถพลยุคล, 2536:11) กล่าวว่า แหล่งการเรียนรู้มีความสำคัญ คือ เป็นสถานที่ที่ประชาชนในหมู่บ้านมาร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมสร้าง สำหรับเป็นสถานที่ให้ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ แก่ประชาชนที่สนใจมีสื่อต่าง ๆ ไว้คอยบริการ สื่อบางส่วนได้รับช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการ เอกชน บางส่วนประชาชนก็มาบริจาค ซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษาเรียนรู้ เพราะมีทั้งศาสตร์และศิลป์ปรากฏอยู่ตามจารึกต่าง ๆ ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม สอดคล้องกับ อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2548:30) กล่าวว่า ประโยชน์และความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ได้แก่ 1) ช่วยให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้อย่างต่อเนื่อง 2) ช่วยให้ระบบข้อมูลข่าวสารได้ตีพิมพ์เผยแพร่และนำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการอย่างกว้างขวางมากขึ้น 3) ช่วยให้ระบบการจัดการความรู้มีความกว้างขวางมากขึ้นหรือที่เรียกว่าการศึกษาไร้พรมแดนซึ่งเป็นประโยชน์ในการสร้างเครือข่ายได้อย่างทั่วถึง 4) เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ไว้เป็นระบบเพื่อองค์กรแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้า วิจัย 5) ช่วยรักษากฎมณีนีของบุคคลหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาในระยะยาว 6) เป็นประโยชน์ในการพัฒนาองค์ความรู้ชุมชนและเป็นที่พึ่งพาทางด้านวิชาการในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

2. แนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเพื่อรองรับประเทศไทย 4.0

ตามนโยบายประเทศไทย 4.0 วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของประเทศไทย มีนักท่องเที่ยวมากมายจากทั่วโลกเข้ามาเยี่ยมชม เป็นส่วนสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา, 2559:15-16) แผนพัฒนาประเทศไทย 4.0 ในกลุ่มที่ 5 คือกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง เช่น เทคโนโลยีการออกแบบ ธุรกิจไลฟ์สไตล์ เทคโนโลยีการท่องเที่ยว การเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ เป็นต้น ซึ่งในแผนจะต้องใช้ Service design ในการสร้างมูลค่า (Creative & culture-high value services) เพราะวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เพราะผ่านมากกว่า 230 ปีแล้ว แหล่งเรียนรู้ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามก็ยังมีผู้มาศึกษาจนถึงทุกวันนี้ เพราะฉะนั้น

วัดจึงต้องพัฒนาแหล่งเรียนรู้เหล่านี้ให้ทันสมัย เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งจะสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภามาศ อ่ำดวง (สุภามาศ อ่ำดวง, 2554: บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต” พบว่า แนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบไปด้วย 6 ด้านคือ 1) ด้านจุดมุ่งหมายและนโยบาย เน้นให้ผู้ให้บริการทุกคนได้เข้ามาศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม 2) ด้านการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ในวัด เป็นการจัดการทำงานอย่างมีระบบโดยกำหนดระเบียบแบบแผนการทำงานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดแหล่งการเรียนรู้ เน้นให้บุคลากรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ รวมไปถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อีกทั้งมีจิตอาสาในงานการพัฒนาอีก 3) ด้านกิจกรรม ที่วัดจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ กิจกรรมการทัศนศึกษาในวัด กิจกรรมการอบรมระยะสั้น รวมไปถึงกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนแบบระยะยาว เป็นต้น 4) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนควรเป็นผู้ให้บริการที่ดีให้การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และควรเป็นผู้จัดแหล่งการเรียนรู้โดยเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในแหล่งการเรียนรู้ 5) ด้านการสร้างภาคเครือข่ายกับแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งควรให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการจัดแหล่งการเรียนรู้ 6) ด้านการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ควรให้การสนับสนุนเกี่ยวกับด้านงบประมาณใน

การพัฒนากระบวนการจัดการให้กับแหล่งการเรียนรู้ในวัด และที่สำคัญวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามนั้น เป็นวัดที่สำคัญมากในประเทศไทย เพราะถือว่าเป็นวัดประจำรัชกาลที่ 1 เป็นวัดที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นวัดที่คู่กับชุมชนมาโดยตลอด วัดและชุมชนก็อาศัยซึ่งกันและกัน เพราะฉะนั้น ในการพัฒนาวัดกับชุมชนต้องมีส่วนร่วมด้วยกัน ซึ่งจะสอดคล้องกับ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ (พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์, 2559: บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน” พบว่า วัดและชุมชนต่างก็อาศัยซึ่งกันและกันมาแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน และไม่สามารถแยกจากกันได้เพราะส่วนหนึ่งการพัฒนาในอดีตนั้นต้องอาศัยวัดเป็นฐานเป็นแหล่งการเรียนรู้และมีการพัฒนาตามลำดับเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไปสู่ภาพในอนาคต เพื่อปรับเปลี่ยนทิศการพัฒนาให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของยุคโลกาภิวัตน์และเพื่อความความเจริญของวัดคือกระบวนการแสวงหาแนวทางเพื่อพัฒนาวัดอย่างเป็นระบบ โดยนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาและความทางโลกผสมผสานวิธีการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนให้เป็นตามแนวการพัฒนาทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้ว

สำหรับแนวทางที่จะช่วยให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวได้นั้น สิ่งสำคัญที่สุดคือการบริการในด้านต่าง ๆ เหมือนอย่างที่ว่า พระครูสังฆรักษ์วุฒิพงษ์ วุฑฒิวโส (พระครูสังฆรักษ์วุฒิพงษ์ วุฑฒิวโส, 2560: บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อส่งเสริม

การท่องเที่ยวอาเซียน” พบว่า 1) วัดที่มีการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธจะนำเสนอเนื้อหาให้แก่นักท่องเที่ยวที่ประกอบด้วย ศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ประเพณี ความเชื่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ โดยพัฒนาแหล่งเรียนรู้บนพื้นฐานที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเกิดกระบวนการเรียนรู้ คือ เกิดจากการรับรู้ และการคิด, เกิดจากการปฏิบัติ, การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข และเรียนรู้ให้เข้าถึง เพื่อรู้จักตนเองอย่างแท้จริง 2) วัดแต่ละวัดจะมีการจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในลักษณะที่คล้ายๆ กันคือ เรื่องห้องน้ำ ที่พัก อาหาร ลานจอดรถ ฯลฯ 3) การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของวัด ชุมชน ภาครัฐ และเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ น้อยมาก อีกทั้งวัดยังขาดบุคลากรที่ชำนาญด้านภาษา และงบประมาณยังคงเป็นข้อจำกัดประการสำคัญในการพัฒนาวัด ซึ่งการพัฒนาสิ่งเหล่านี้จะสามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจชาติได้ ซึ่งสอดคล้องกับ พระครูวิมลสุตานุกุล (พระครูวิมลสุตานุกุล ลหฺมฺคฺโณ, 2557: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วัดแหล่งท่องเที่ยวการเรียนรู้เพื่อสร้างเศรษฐกิจชาติ” พบว่า วัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา คือ เวฬุวนารามที่พระเจ้าพิมพิสารสร้างถวายพระพุทธเจ้าอยู่ที่แคว้นมคธ ประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่สามารถดึงดูดชาวพุทธทั่วโลกไปท่องเที่ยวดินพุทธภูมิสร้างรายได้เข้าประเทศจำนวนเงินมหาศาล ในประเทศที่มีการนับถือพุทธศาสนารวมถึงประเทศไทย ดังปรากฏในงานศิลปะประเภทต่าง ๆ ทั้งในด้านจิตรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาและเพื่อเป็นสิ่งที่ช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้มาท่องเที่ยวและปฏิบัติด้วยความศรัทธา และมีแนวโน้มจะเพิ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณีและศิลปะเพื่อศึกษาวิถีชีวิตคนไทยในอดีตจนและปัจจุบันมากขึ้น

สรุป

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร หรือ วัดโพธิ์ท่าเตียนนั้น เป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานกว่า 230 ปี เป็นวัดที่มีแหล่งรวมพุทธศิลป์ทางด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม วรรณกรรม และประติมากรรม เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านสรรพวิชาแขนงต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะตำรานวดแพทย์แผนโบราณและตำรายาสมุนไพร ที่

มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วโลก สร้างรายได้ให้กับชุมชน ผู้ประกอบการร้านนวดแผนไทยมากมาย ทั้งที่เปิดในประเทศและต่างประเทศ

ความเป็นประวัติศาสตร์ทำให้การพัฒนาหรือปรับปรุงให้ทันสมัยไปเป็นได้ยาก แต่สามารถปรับอย่างอื่นให้ทันสมัยได้ โดยที่สิ่งที่มีอยู่แล้ว ก็ให้ดูแลรักษาไว้ให้ดี เมื่อชำรุดก็บูรณปฏิสังขรณ์ ในส่วนที่จะพัฒนาให้ทันสมัยได้ก็คือ การเข้าไปจัดการการเข้าชม การนำเทคโนโลยีมาเชื่อมโยงกับข้อมูลของสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้ศึกษาหาข้อมูลได้ง่ายขึ้น และในด้านของการบริการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดบริการน้ำดื่ม การให้บริการอินเทอร์เน็ตไร้สาย ความเร็วสูง การจัดให้มีการแสดงการละเล่นแบบไทย สิ่งเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาเพื่อให้ดึงดูดใจและเกิดความประทับใจแก่ผู้มาเข้าศึกษาภายในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทั้งนี้เพื่อตอบสนองนโยบายประเทศไทย 4.0 ในส่วนที่ 5 ของแผนยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา, 2559, หน้า 16-17)

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. (2544). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. (2559). **พิมพ์เขียว Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน**. ค้นเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2562, แหล่งที่มา http://www.constructionvariety.com/attachments/view/?attach_id=146750.
- คณะสงฆ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามและมูลนิธิ“ทุนพระพุทธรูป” ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2552). **จดหมายเหตุวัดพระเชตุพน สมัยรัชกาลที่ 1-4**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน. (2558). **ประวัติศาสตร์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (พ.ศ. 2325-2411)**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- _____. (2545). **คู่มือนำเที่ยววัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555). **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- นิวัติ อรรถพลยุคล. (2536). **การวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้หมู่บ้านดีเด่นในจังหวัดอุบลราชธานี**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- เนาวรัตน์ ลีจิตวัฒนเศรษฐ์. (2544). แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนสร้างเพื่อเด็กไม่ได้สร้างเพื่อใคร. **วารสารวิชาการ**. 4 (12), 26-28.
- พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์. (2559). **การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน**. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสังฆรักษ์วุฒิพงษ์ วุฑฒิวโส. (2560). **การพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน**. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูพัฒนสุตานุกุล (ลพธคุณ). (2557). **วัดแหล่งท่องเที่ยวการเรียนรู้เพื่อสร้างเศรษฐกิจชาติ**. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**.

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุภามาศ อ่ำดวง. (2554). แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. (2548). รายงานการวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต: **สวนสาธารณะ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.